

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1990>

Volume 6 Issue 8, p. 871-888, October 2013

TERÖRDEN SONRA DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİ VE TURİZM*

*AFTER TERROR EASTERN AND SOUTHEASTERN ANATOLIA REGIONS
AND TOURISM*

Levent İSKENDEROĞLU

Malatya İl Kültür ve Turizm Müdür Yardımcısı

The Culture and Tourism Deputy Manager of Malatya

Abstract

Tourism, with the most general definition, is all of the trips making with the purpose of relaxing, having fun, sightseeing and getting to know and all of the economic, cultural and technical measures and works to attract tourist to a country or a region. Sightseeing is not only going from somewhere to another place but it is also related that people should be in communication with each other as; cultural, economically and socially. (Wikipedia; Tourism) At the same time, tourism is an area having an important role in the economies of countries, regional development and reducing the development gaps between regions. The tourism of Turkey could not use the tourism potential of Eastern and Southeastern Anatolia regions for long years and for that reason, it could not reach the level it deserves so far. The most important reason of that is the terror problem that has gone on for long years. Although all of the well -intentioned steps in both of these regions during that time,so to say, they have remained dormant in terms of tourism. This region's rich tourism potential can be revealed just only with the solution of terrorisim problem. Holistic tourism

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

policies that are parallel to the political, economic, culturel and social policies are necessary for that matter. Serious steps have been started to take for the solution of terrorism problem recently and that has generated great hopes for a peaceful geography. The aim of this study is to throw light for development of Eastern and Southeastern Anatolia regions in terms of tourism and to develop with tourism after terrorism due to that hope. It is hoped that study will contribute to the development of tourism in Eastern and Southeastern Anatolia regions even it is trivial.

Key Words: Terrorism, Tourism, Development

Öz

Turizm en genel geçer tanımı ile Turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye gezmen (turist) çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür. Turistik gezi, insanların sadece bir yerden bir yere gitmesi değil kültürel, ekonomik ve toplumsal olarak da iletişim içinde olmalarıdır.(wikipedia:turizm) . Aynı zamanda turizm; ülkelerin ekonomileri içerisinde, bölgesel gelişmede, bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılmasında da önemli rol oynayan bir alandır. Türkiye turizmi uzun yıllardır Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin içerdiği turizm potansiyelini kullanamamış ve bu nedenle bugüne kadar hak ettiği düzeye ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedeni bölgede uzun yıllardır devam eden terör sorunudur. Her iki bölgemizde bu zaman zarfında atılan tüm iyi niyetli adımlara rağmen değer yerindeyse turizm açısından atıl kalmıştır. Ancak terör sorunun çözümü ile bu bölgenin zengin turizm potansiyeli açığa çıkarılabilir. Bu konuda siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal politikalara paralel bütüncül turizm politikalarına ihtiyaç vardır. Terör sorunun çözümü için son zamanlarda ciddi adımlar atılmaya başlanmış ve huzurlu bir coğrafya için büyük umutlar doğurmuştur. Bu çalışmanın amacı bu umuttan hareket ile terörden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin turizm açısından gelişmesi ve turizm ile kalkınması için yapılabileceklere kendi çapında bir ışık tutmaktır. Umulur ki bu çalışma, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde turizmin gelişmesine küçükte olsa bir katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Terör, Turizm, Kalkınma

GİRİŞ

Birçok ülkenin ekonomisinde önemli bir yere sahip olan turizm; bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltan bir araç olarak da kullanılmaktadır. Turizm; dünyada yükselen bir değer olarak önümüzdeki zamanlarda bölgelerin gelişiminde yine önemli rol oynayacaktır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre, Dünya genelinde turizm gelirleri 2012'de yüzde 4 artarak 1 trilyon 75 milyar doları bulmuştur. Ancak Türkiye bu sektörden hak ettiği payı henüz tam olarak

alamamaktadır. Bunun genel geçer ve bilinen birçok sebebinin yanı sıra, ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerini on yıllardır etkisi altına alan terörün çok büyük etkisi vardır.

Bilhassa kültür turizmi, doğa turizmi ve bunların çeşitleri ile inanç turizmi açısından oldukça önemli bir potansiyele sahip olan bu iki bölgemizin terör sorunu nedeni ile bugüne kadar ulusal turizm kalkınması içerisinde gerektiği gibi yer alamamış olması, ülkemizin turizmde yeterli seviyelere gelememesinin en önemli nedenlerinden biridir. Turizmin oluşturduğu kendine özgü ekonomi, bölgesel kalkınmada azımsanmayacak bir yere sahiptir. Ne yazık ki silahların gölgesinde kalan bu iki bölgemiz turizmin geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılabileceği zemini bulamamış ve deyim yıllardır toplumsal huzurun gelmesini beklemiştir. Uygarlığın gelişmesindeki en önemli koşullardan birisi güvenlidir. Unutulmamalıdır ki, her alandaki kalkınmanın temeli, güvenli ve huzurlu ortamın bulunmasına bağlıdır. Güvenliğin sorun olduğu alanlarda diğer kalkınma çabaları başarıya ulaşmamaktadır.

Ülkemizin son 11 yılda ki gelişim trendi ulusal ve uluslararası güvenilirliğinin artması güçlü bir ülke olarak sorunlarını çözme yolundaki kararlılığı, özellikle Doğu ve Güneydoğu'ya son yıllarda yapılan büyük yatırımlar, verilen teşvikler ve Çözüm süreci şimdiye kadar yaşanan bütün olumsuzlukların nihayete ereceğini düşündürmektedir. En azından bu yöndeki umutları ciddi şekilde besleyip büyütülmektedir. Terörün baskısı altında biçimlenen toplumsal yaşam içinde kime sorsanız, bölgede konuşulabilecek en son şeyin turizm olduğunu söyleyecektir size. Durum aslında bunun tam tersidir. Bölge için turizmi konuşmanın tam zamanıdır. Terörden sonra bölgenin kalkınmasında en büyük ve önemli rollerden birini turizm oynayacaktır. Bu nedenle bölgede turizmin geliştirilmesi için gereken planlamaların bu günden ve bütüncül olarak yapılması gerekmektedir. Çünkü turizm çok boyutlu bir gelişim sürecine ihtiyaç duyar. Turizm altyapısını oluşturmak, uzman kadrolar, finansal kaynak ve zaman ister. Bölgede farkındalıkların artırılması, kamu, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları arasında gerekli koordinasyonun oluşturulması, özellikle halka turizm için gerekli eğitimlerin verilmesi ve sürece katılmalarının sağlanması gerekmektedir.

DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİ VE TURİZM

1-MEVcut DURUM

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin bulunduğu coğrafya binlerce yıllık kültürel birikimi ile kültür turizminin, eşsiz doğası ile doğa turizmi ve çeşitlerinin ve kelimenin tam anlamı ile medeniyetlerin beşiği konumundaki bu coğrafya her dinden yüzlerce inanç merkezi ile inanç turizminin merkezi haline gelebilecek, nitelikli bir coğrafyadır. Türkiye turizminin yükselişe geçtiği son yıllarda terörün gölgesinde kalan bu coğrafya terörden sonra turizm için vazgeçilmez bir bölgeye dönüşebilir. "Dünya

Ekonomik Forumu'nun yeni turizm sezonu için hazırlıkların yoğunlaştığı dönemde yayınladığı "Seyahat ve Turizm Rekabet Raporu 2008"de Türkiye'nin terör, sağlık, hijyen ve kara ulaşım altyapısındaki yetersizlikler dolayısıyla dünya turizm rekabetinde geri sıralarda bulunduğu belirtilirken, "Ülkenin doğal kaynaklarının korunmasına daha fazla öncelik verilmelidir" ifadesi yer almaktadır"(© EurActiv 2007-2013).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için temel şartlardan bir tanesi dış satımın artırılmasıdır. Bu bölgelerde ekonomik gelişme ve çağdaşlaşma için geleneksel tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçiş bir zorunluluktur. Ancak böylesine bir değişim büyük miktarda; sermaye, yabancı döviz kazancı ya da dış borçlanmayla mümkün olmaktadır. Bu durum endüstriyelleşme için gerekli finansman kaynaklarını yaratmak amacıyla ülke yöneticilerini turizm sektörüne yönlentmektedir (İçöz, ve Kozak,1998:159).

Turizm kalkınma için ihtiyaç duyulan döviz girdisini sağlar. Turizmden elde edilen gelirler, yabancı ülkelerden alınan ekonomik yardımlara göre daha çok üstünlüklere sahiptir. Çünkü politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer yandan turizm, tarımsal ürün ve hammadde ihracatından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir. Her şeyden önce, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkenin geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatlarına oranla çok daha fazla kendi denetimi altındadır. Ayrıca turizm, gelişmekte olan ülkenin ihracatı için bir çeşitlendirme imkanı yaratır ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları da ortadan kaldırır. Turizm sektörünün, bölgesel kalkınma ve kaynakların etkin kullanımı konusunda büyük bir yeri ve önemi vardır. Özellikle bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm sektörü, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir turistik arz verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınmalarını sağlayacaktır (Braden and Wiener, 1980:37).

"Konu Türkiye genelinde ele alındığında, Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olduğu için yatırıma tahsis edilen kaynaklar da sınırlı kalmaktadır. Kaynakların sınırlı olması, yatırımların da seçici olmasına yol açmakta ve yatırımlar, iç getiri oranı yüksek olan sektörleri tercih etmekte ve bu sektörlerin de belli bölgelerde yoğunlaşması bölgeler arası dengesizliğe yol açmaktadır. Türkiye'deki bölgelerin gelişmişlik düzeyine baktığımızda; Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Çünkü yatırımların büyük bir kısmı bu bölgelerde yapılmaktadır. Bu bölgelerin dışında kalan diğer bölgeler aynı şansa sahip değildir ve üstelik geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere sürekli bir göç söz konusudur. Ancak sanayileşme imkânına sahip olmayan bölgelerimizin gelişmesi ve kalkınması da bu bölgelerin sahip olduğu turistik arz olanaklarının değerlendirilmesiyle mümkündür" (Çeken, 2003:148).

1980 lere kadar Türkiye’de durum “Çeken’in” anlattığı gibidir. Hatta siyasal tutarsızlık ve demokrasinin sıklık darbelerle kesintiye uğraması ülkemizi her geçen gün daha da derinleşen ekonomik problemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Turizm yatırımları şöyle dursun eğitim sağlık gibi en temel alanlarda dahi ciddi yetersizliklerin yaşandığı dönemler ne yazık ki uzun yıllar ülkemizi kaderi gibi algılanmış ve öyle de olmuştur. Türkiye genelindeki durum 2000’li yılların başına kadar böyle devam etse de Doğu ve Güneydoğu bölgeleri açısından baktığımızda bütün bunlara ek olarak 1980’li yılların başından itibaren terör sorunu baş göstermiş. Bu coğrafya; 30 yıla yakın bir zamandır devam eden çatışma ortamı, kan ve gözyaşı, olağanüstü hal yönetimleri vb. ile yatırımlardan mahrum kalmış, kültürel çözümler, sosyal çöküntüler, göç gibi birçok olumsuz durumu iç içe yaşayan bir bölge halini almıştır. Uzun yılların ihmali ile sosyo-kültürel anlamda ciddi sorunların temeli olan toplumsal yapının içerdiği diğer sorunlarında devam etmesi hepsinin tuzu biberi olmuştur.

Kendi feodalitesini kıramamış bir toplumsal yapı, töre, berdel ve bunlara bağlı cinayetlerin sürekli olarak bölgenin demokratikleşmesinin, bölge insanının bireyselleşmesi ve özgürleşmesinin önünde birer engel olarak varlığını sürdürmüşlerdir. Bütün bu yönetsel sorunlar ve sosyolojik kırılma noktaları aynı zamanda terörün beslendiği birer bataklığa dönüşmüştür. Yıllarca Bölgede devlet otoritesi silahla ve askeri güçle korunmaya çalışılmış ve böylelikle bölgeler arası kalkınmışlık farkı yıllar içerisinde oldukça artmıştır. Bu durum bölgenin en önemli sorunlarından biri olan “göç”ü daha da tetiklemiştir. 2009 yılında o zamanki adı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Kentsel yoksulluk, Göç ve Sosyal politikalar raporunun 93. Sayfasında da durum şöyle ifade edilmiş; “Ülkemizde yaşanan göç akımlarının büyük kısmı göç edenlerin yaşadıkları yerde hayatlarını idame etme imkânları kalmamasından kaynaklandıkları ölçüde “zorunlu” olsa da, 1990’lar boyunca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki çatışma ortamı nedeniyle gerçekleşen “zorunlu göç” içlerinde en travmatik olanıdır ve daha önceki göç dalgalarından daha farklı, daha sorunlu boyutları bulunmaktadır. Bunlar: köyle bağın tamamen kopması ve köyün kente entegrasyon sürecinde sağlayacağı destekten yoksun olunması; ailenin genç, yaşlı, kadın, erkek topluca göç etmesi; kitlesel bir göç olması; göç kararının çok kısa bir sürede ve dışsal etmenlerin dayatmasıyla alınması nedeniyle psikolojik ve maddi anlamda hazırlıksız bir göç olması; göç eden kesimin kırsal yaşam deneyimli olması nedeniyle kentte kullanabileceği bir bilgi ve beceriden mahrum olmasıdır.” Çözüm önerilerinde ise; Kırsal kalkınmanın sağlanamamasının göç sorununun ortaya çıkışındaki temel unsur olduğu ön kabulüyle kırsal kalkınma sorunları, kır-kent ilişkisi, kırsal alanların yoksulluğu ve tarımda çözülme ile tarımsal faaliyetlerde alınabilecek tedbirlere ilişkin konular incelenmiştir. Köylerin sahip oldukları arazilerdeki verimliliğin artırılması, tarım işletmelerinin nitelik ve niceliğinin geliştirilmesi, alt yapı hizmetlerinin etkin bir şekilde sağlanması, tarımsal

işletmelerin büyütülmesi ve tarımsal ürün desteği verilmesi, sürdürülebilir arazi yönetimi için ortak ve kapsamlı bir arazi kullanım politikası oluşturulması, kırsal alanda tarıma dayalı sanayilerin yanında, ev yapımı gıda ürünleri, geleneksel el sanatları, işlenmiş tarım ürünlerinin üretimi, küçük işletmeler, madencilik, balıkçılık ve **yöresel turizm**, kayak, arıcılık, tavukçuluk, hayvancılık, halı ve kilim dokumacılığı gibi tarım dışı faaliyetlerin de teşvik edilmesi devletin yönlendiriciliğiyle izlenmesi gereken başlıca stratejiler olarak değerlendirilmiştir. (Kentsel yoksulluk, Göç ve Sosyal politikalar raporu, 2009: 93) bu raporda devletin teşvik etmesi gerekir denilen tarım dışı faaliyetlerden en önemlilerinden biri turizmdir. Bunların yanı sıra her iki bölgede de işsizlik yine ciddi sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum hem göçün sebeplerinden biridir hem de illegal ekonomiye zemin oluşturmaktadır. İlegal ekonomi ise kamu güvenliği açısından büyük bir tehlike arz etmektedir. Turizm oluşturacağı istihdam alanları ve gelirleri ile bölge için bundan sonraki süreçte önemli bir rol oynayacaktır.

Uzun yıllardır gösterdiği hız nedeniyle turizmin 21. yüzyılın en büyük ekonomik faaliyeti olacağı şeklindeki tahminler yapılmaktadır. Bir hesaba göre turizm “her üç saniyede yeni bir iş olanağı” yaratmaktadır. 2005 yılı sonrasında 103 milyon daha iş olanağı yaratılarak turizmde çalışanların 380 milyonu aşacağı tahmin edilmişti. Turizm sektöründe çalışan kişi sayısının artması tamamen yaşanan arzla alakalıdır. Nitekim 1950’de dünyada uluslararası turizme katılanların sayısı yalnız 25,3 milyon, turizm gelirleri de 2 milyar dolar iken, 2000’de uluslararası turist sayısı 698 milyon, turizm geliri de 476 milyar dolara yükselmiştir. (bu rakam günümüzde 1 milyar turist ve 800 milyar doların üzerinde de turizm geliri) Dünyada ulusal ve uluslararası turizme, bir başka deyişle iç ve dış turizme harcanan paranın 4 trilyon doları aştığı hesaplanmaktadır (Özgüç, 2003: 1). 2012 yılı sonu itibari ile dünya turizm geliri 1 trilyon 75 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakam sektörün, ekonomik açıdan her ülkenin dikkatini çeken, büyük bir pasta halini almasına vesile olmuştur. Böyle büyük bir pastadan ülkeler nasiplenebilmek için de büyük gayretler harcamaktadırlar.

Yıllardır terörle boğuşan bölgede ne yazık ki turizm kelimesi anıldığında dahi birçok insanın yüzünde ilginç tebessümlerin olduğu bilinen bir gerçektir. Milli birlik ve kardeşlik projesi ile bölgede terör sorununun çözümüne ilişkin büyük bir umut doğmuştur. Şimdiye kadar; Yereldeki yöneticilerin de turizm konusunda ne kadar istekli olursa olsunlar, terörün varlığından kaynaklı olarak bu yönde adım atamamış olmaları, il istişare toplantılarının güvenlik başlığı ile başlayıp güvenlik başlığı ile bitmesi, tehdit edilen yatırımcılar, ulaşım güvenliğinin olmaması, çatışmalar, medya ve iletişim araçları kanalıyla oluşan güven kayıpları, istikrarsızlık ve bilinen diğer tüm sebepler bölgenin turizm konusunda atıl hale gelmesine neden olmuştur. Örneğin 2000 yılında DPT tarafından hazırlanan DAP Ana planı raporunda “Bölge’de konaklayan turist sayısının Türkiye geneline göre önemi çok azdır. Konaklama payı yüzde 2,5, geceleme payı yüzde 1,3 gibi çok düşük orandadır”(DAP Ana planı raporu, 2000: 544) denilmektedir.

Tam bu noktada dünyada eşi benzeri olmayan eserlerle dolu İstanbul'a muhteşem denizi ve kumsallarıyla Akdeniz ve ege sahillerine takılmış zihinlerin dikkatini medeniyetin doğduğu, binlerce yıldır Fırat'ın ve Dicle'nin beslediği verimli topraklara ve bu toprakların inanılmaz kültür varlığı birikimi ile eşsiz doğasına çekmek isteriz. Ancak şu bilinmeli ki Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin turizm potansiyeli, Türkiye coğrafyasındaki hiçbir turizm bölgesinin alternatifi değildir. Başlı başına özgün içeriğe sahip ve çok zengin bölgelerdir. Bölgenin turizm açısından ele alınması sırasında ve özellikle tanıtım politikaları belirlenirken bu hususun dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Kültür turizmi potansiyeli açısından Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, Şanlıurfa'da dünya tarihini değiştiren buluntuları ve 12.000 yıllık tarihi ile Göbeklitepe'den Adıyaman, Malatya sınırında bulunan Kommagene Krallığına ait heykellerle dünyanın en önemli ören yerlerinden biri olan Nemrut'a, Urartuların başkenti Tuşpa antik kentine ev sahipliği yapan Van'dan Ağrı'da İshak Paşa Sarayı'na, Gaziantep'te dünyanın ilk açık hava heykel atölyesi Yesemek'ten Malatya'da Anadolu'nun en eski kent devleti Aslantepe'ye, Kars'ta Ani Harabelerinden Divriği Ulu Camii'ne, Erzurum'un Çifte Minareli Medrese'sinden taş yapılarıyla eşi benzeri olmayan Mardin'e, Elazığ'ın kadim medeniyetler beşiği Harput'undan Van Kalesi'ne varıncaya kadar bu kısa çalışmada adını anamadığımız binlerce taşınmaz kültür varlığına ev sahipliği yapmaktadır.

Her iki bölgenin Tabiat varlıklarının da envanterini bu çalışmaya sığdırmak yine mümkün değildir. Ancak Erzincan'ın Karanlık Kanyon'undan Hakkari'nin eşi benzeri olamayan yaylalarına, Malatya'nın Levent Vadisi'nden Tunceli'nin yaylalarına, Munzur boyunca kanyonlarına, efsaneler dağı Ağrı Dağı'ndan Bitlis'teki Nemrut Krater Gölü'ne, Van Gölü'ne varana kadar bu bölgeler Fırat ve Dicle'nin beslediği verimli toprakları, yaylaları, ovaları kanyonları ile benzersiz örneklerle sahip bir coğrafyadır.

İnanç turizmi için de inanılmaz bir zemine sahip olan bu iki bölgemizde her din için ayrı ayrı yüzlerce inanç merkezi yer almaktadır. Tarihi 12.000 yıl öncesine kadar uzanan dünyanın ilk tapınaklarının bulunduğu Şanlıurfa Göbekli Tepe'den, Ani Harabelerine, Diyarbakır Eğil'de Hz. Elyes'a, Hz Zülkifil peygamber ve Hz. Harun-ı Asefi'nin kabirlerinden yine peygamberler diyarı olarak anılan Şanlıurfa'ya, Nuh Tufanı ve Nuh'un gemisi ile ilgili coğrafya olan Şırnak'tan Mardin'de Deyru'z-Zaferan Manastırına, Ahlat Selçuklu Mezarlığı'ndan Mor Garbiyel Kilisesi'ne, Malatya Taşhoran Kilisesi'nden onlarca sahabe türbesine, Siirt'te Veysel Karani hazretlerinden Malatya'da Somuncu Baba Hazretlerine ve Erenli Beldesi'ndeki 346 yıllık bir kerpiç yapı örneği olarak Bahri Camii'ne varıncaya kadar daha yüzlerce inanç turizmi açısından ciddi potansiyele sahip yer bulunmaktadır. Bir başka ifade ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ezan sesine karışan çan sesleri arasında yükselen bir

medeniyet coğrafyasıdır. Bir arada yaşamının ortak koşullarını binlerce yıl öncesinde inşa etmiş insan topluluklarının ve hoşgörünün diyarıdır bu bölgeler. Böyle büyük bir medeniyet zeminin üzerine yeniden inşa edilmesi gerekende yine barıştır, huzurdur, hoşgördür.

2- NELER YAPILIYOR.

Türkiye’de turizmin gelişim yönü son yıllara kadar çoğu zaman dar vizyonla yürütülmüş, çalışmalar zaten bilinen potansiyel alanlarda ya da bölgelerde yoğunlaşmıştır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın hazırladığı, 2007 yılında resmi gazetede yayınlanan “Türkiye turizm stratejisi 2023” raporunda bütüncül bir bakış açısı dikkati çekmekte ve bu rapor ülkemizin dar bakış açılarından kurtulduğunun somut bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin **“Söz konusu turizm kaynaklarının noktasal ölçekte planlanması yerine gelişim aksları boyunca turizm koridorları, turizm bölgeleri, turizm kentleri ve eko turizm bölgeleri oluşturacak şekilde ele alınması, bu değerlerin tanıtımı ve kullanım kriterlerinin belirlenmesi açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir”** (Türkiye turizm stratejisi 2023 :1). Bu yaklaşım özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi açısından hayati öneme sahiptir. Çünkü bu bölgedeki turizm potansiyelinin ilk etapta doğru planlanabilmesi için komşu illerin hatta ilçelerin birlikte hareket etmesi ortak hizmet üretimi ve ortak tanıtım faaliyetlerini yerelde hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bir başka deyişle bölgedeki birçok kobinin birleşerek şirketlere, holdinglere dönüşmesi halinde uluslararası marka değerleri yaratılabilir. Bu konuda atılmış birkaç önemli adım ne yazık ki şimdiye kadar başarılı olamamıştır. Örnek vermek gerekirse, 05 Kasım 2006 tarih ve 26337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 16.10.2006 tarih ve 2006/11135 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan “Güneydoğu Anadolu Kültürel Miras ve Turizm Kalkınma Birliği” üzücü bir şekilde Birliğin üyesi bulunan tüm mahalli idareler Birlik tüzüğü’nün 36. Maddesi hükümleri gereğince kendi karar organlarından karar almak suretiyle Birlik üyeliğinden ayrıldıklarından, Birlik işlevini tamamen yitirmiş, faaliyet imkânı kalmadığından Birlik tüzüğü’nün 38. Maddesi gereğince 28.09.2011 tarihinde Birlik Başkanlığının onayı ile fesh edilmiştir. Birlik tüzüğü incelendiğinde; birliğin tamda bu çalışmada anlatılmak istenen amaçlar doğrultusunda kurulduğu net olarak anlaşılmaktadır. Birlik tüzüğü’nün 5. Maddesinde birliğin amacı; “Birlik, tarih, kültür ve doğa varlıklarının uzun vadeli stratejik eylem planı çerçevesinde, koruma ilke ve tekniklerine uygun olarak özenle korunup geliştirilmesi ve bu varlıkların ulusal ve uluslararası turizme açılarak bölgenin kültürel miras koruma ve turizm açısından bir çekim alanına dönüştürülmesi ve bu yolla bölgede sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması amacıyla kurulmuştur Şeklinde açıklanmıştır. Bölgenin geleceği açısından hayati önem taşıyan bu birliğin kapanma sebepleri arasında yerel yönetimlerin üzerine düşen sorumluluğun tam olarak farkında olmaması mı yatıyordu? Yoksa bölgenin kaderinde on yıllardır etkili olan terör ve uzantılarının etkisi var mıdır? Başka ne gibi sebepler bu sonucu doğurmuştur? bütün bunlar ayrıca incelenmesi gereken konulardır.

Türkiye Turizm Strateji çalışması Planlama, Yatırım, Örgütlenme, İç Turizm, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge), Hizmet, Ulaşım ve Altyapının Güçlendirilmesi, Tanıtım ve Pazarlama, Eğitim, Kentsel Ölçekte Markalaşma, Turizmin Çeşitlendirilmesi, Mevcut Turizm Alanlarının Rehabilitasyonu ve Varış Noktalarının Geliştirilmesi konularında uzun erimli stratejiler önermektedir. (Türkiye Turizm Stratejisi: 2) bunun için bilhassa yerel yönetimlerin üzerine çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel insan sermayesinden yararlanılarak oluşturulacak çalışma gurupları strateji planında yer alan konular üzerinde bir an önce çalışmaya başlamalıdır. Strateji planın Örgütlenme kısmında, sektör için iyi yönetim ve bunun etkin kılınması için ulusal, bölgesel, il düzeyinde ve nokta bazında konseylerin kurulması önerilmektedir. Bu çerçevede, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Ulusal Turizm Belgeleme, İç Turizm Araştırma ve Yönlendirme ve Turizm Eğitimi Yönlendirme gibi birimlerin kurulmasını sağlayacak yasal ve örgütsel düzenlemelerin yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. İç Turizm Stratejisi'nde, genel olarak iç turizmle ilgili istatistiklerin derlenmesi ve iç turizmi özendirici kampanyaların önemi üzerinde durulmaktadır. Ancak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde birçok ilde aradan geçen altı yıla rağmen adı geçen çalışma guruplarının oluşmadığı görülmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin ve kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de turizm konusunda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi-2023 Belgesi'nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmalar tamamlanması, geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist, 86 milyar \$ dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1350 \$ harcamaya ulaşılması öngörülmektedir. Bu strateji belgesinin içerdiği çalışmaların ve projelerin hayata geçmesi 2023 hedeflerinin gerçekleşmesi en büyük umudumuzdur. Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin öncelikli ele alınması, turizm altyapılarının hızlı şekilde geliştirilmesi, doğru ve kapsamlı projelerin bir an önce hayata geçirilmesi halinde; bu hedeflerin daha da büyüyeceği ve hedeflerin ötesine geçilebileceği düşünülmektedir. Bütün bunların gerçekleşebilmesi adına Kültür ve Turizm Bakanlığı turizmin geliştirilmesi için bölgede onlarca proje yürütmektedir.

Bu çalışmaların ve planlamaların yanı sıra DAP ve GAP projeleri kapsamında da turizm konusunda anlamlı planlamaların, projelerin yer aldığı görülmektedir. Bölgede son yıllarda faaliyete geçen kalkınma ajansları ise yerel ölçekte üretilen projelere verdiği önemli desteklerle yeni ufuklar için çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca KÖYDES, BELDES, Köye Dönüş ve Rehabilitasyon, terör mağdurlarının zararlarının tazmin edilmesi gibi projelerle sosyo-ekonomik alanda önemli adımlar atılmıştır. Bölgenin kalkınmışlık farkını ortadan kaldırmak ve sosyal adaleti bölgede tesis etmek için havaalanları, bölünmüş yollar gibi yatırımlarda bölgede turizmin

gelişmesine ciddi katkılar sağlayacaktır. İller; Kültür ve Turizm Bakanlığı, kalkınma ajansları SODES programı gibi kuruluşlardan aldıkları finansal kaynaklarla önemli yatırımlar yapabilmektedir. Özellikle son yıllarda hızlı ve önemli adımlar atarak bölgelerinde kültür ve turizm yatırımlarında öne çıkan Gaziantep ve Malatya gibi iller yaptıkları projelerle çevre illere de örnek olmaktadır. Turizm adına yıllar boyu sadece kayısı, fıstık gibi tarımsal ürünleri ile anılan bu iki kent artık kültür, doğa ve inanç turizmi ile de anılır hale gelmektedir.

3-TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ ve DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİ İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Yukarıda bahsedilen tüm olumlu gelişmelere rağmen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine özel daha kapsamlı turizm stratejilerinin geliştirilmesi, daha büyük ölçekte bütçelerin ayrılması ve bölgeler için yapılan aynı yönde fakat farklı kurumların yürüttüğü tüm çalışmalar arasında daha düzenli bir koordinasyonun sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Bir bölgedeki turizmin doğaya dayalı olarak ortaya çıkışı büyük kent ve sanayi merkezinde kazanılmış gelirlerin kırsal yörelere aktarılmasına yol açarak hem ülke düzeyinde hem de uluslar arası düzeyde gelirin yeniden dağılımında etkili olacaktır. Bu süreç bölgelerarası dengesizliği giderici bir rol ifade edeceği gibi sosyal adalet ilkesinin de uygulama alanına aktarılmasını sağlayacaktır. Turizmin gelişmesi sonucunda bölgede, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle yer yer azalacak veya duracaktır. Bu süreç kentlerin gecekondulaşmasını veya çarpık kentleşme hızını yavaşlatacaktır. Turizmin, çözümü güç ve aşılması zor olan bu toplumsal sorunların çıkmasını önleyici ve azaltıcı bu fonksiyonu, ülkenin kalkınmasına bir katkı olarak değerlendirilmektedir. (Çetiner, 1998:218).

Birçok ülke turizmin geliştirilebilmesi için genel (ulusal) tanıtım ve imaj çalışmaları içerisine girmişler ve ülkeleri tek bir ürün olarak pazarlamaya çalışmışlardır. Tanıtım ve imaj için kullanılan malzemeler ise (manzara, sahil ve plajlar, folklor, anıt ve sanat yapıtları, spor vb.) çok fazla farklılık göstermemiş ve birbirinin taklidi şeklinde yapılandırılmıştır. Diğer bir deyişle, ülkeler birbirinin benzeri turizm politikaları uygulayarak, aynı tip planlama ve pazarlama faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ancak, son yıllarda turizm hareketleri farklı ve yöresel etmenler üzerinde yoğunlaşmaya başlamış ve bu etmenlere yönelik pazar paylarını arttırıcı pazarlama faaliyetleri artmıştır. Turistik talepte ortaya çıkan bu değişimlerin sonucunda bölge veya şehirlerin pazarlanması önemli bir konu haline gelmiştir. Günümüzde bir tek ülkenin tek destinasyon olarak pazarlama anlayışı yerini artık, bölge ve şehirlerin pazarlama anlayışına bırakmış ve bu durumda ülkelerin turizmi açısından pazarlama stratejisinde riskleri azaltıcı bir etken olmuştur (Gögebakan, 2010: 8). Ancak Doğu ve Güneydoğuda ki illerin profesyonel anlamda tanıtım ve imaj çalışmaları için rehberliğe ihtiyaçları vardır. Bölgede turizmin gelişmesi için diğer tüm turizm alt yapısını geliştirme çalışmalarıyla paralel yürütülecek imaj ve lansman

projeleri için uzman ekipler oluşturulması gerekmektedir. Bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması için bu iki bölgemizde etkin turizm politikalarının ve etkin pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi elzemdir.

Önceleri sadece ulusal kalkınmanın bir aracı olarak kullanılan ve bu yönde desteklenen turizm sektörü artık yöresel, bölgesel ve şehirselleşen kalkınmanın da destekleyicisi durumundadır. Bu durum ise bir ülke ya da bölgenin bir bütün olarak değil, her bir yörenin sahip olduğu turistik özelliklerin ortaya konularak hedef kitleye sunulmasını sağlamaktadır (Giritlioğlu ve Avcıkurt, 2010: 74).

Turizm döviz getirirken ödemeler dengesine katkıda bulunurken, diğer taraftan kültürler arası bir kaynaşmanın oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bunun anlamı yeryüzünün farklı kültürleri arasında bir kaynaşmanın yaşanmasına da imkân sağlamaktadır. Tüm bu yaşananlar sonucunda da medeniyetler arası bir diyaloga kapı aralanmaktadır. Bir yandan nüfusunun % 63.4'ünün kişi başına ortalama geliri günde 1 doların altında olan Madagaskar ya da Nijer gibi ya da halkının % 70'inin 1 dolardan azıyla geçinmek zorunda olduğu Nijerya gibi ülkelerin insanları ile kişi başına ortalama geliri 38.830 dolar olan İsviçreli, 32,030 dolar olan Japon ya da 31,910 dolar olan Amerikalıyı karşı karşıya getirmektedir (Özgüç, 2003: 3). Bu karşılaşma dünya üzerinde yaşanan kültürel alış-veriş bağlamında büyük önem taşımaktadır. Farklı kültürel ve dolayısıyla ekonomik bölgelerde ikamet eden insanlar dünya kültürlerinin kaynaşmasına da zemin hazırlamaktadırlar.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun turizm potansiyelini ortaya çıkarabilmek için turizm alt yapısının hızla geliştirilmesi gerekmektedir. Gap'ta son durum 2012 belgesinde turizm başlığı altındaki şu ifadeye dikkat çekmek gerekir. *"GAP Bölgesi doğal güzelliklerinin yanı sıra çok sayıda kültürel varlığa da sahip olmasına rağmen turizm altyapısındaki yetersizlikler nedeniyle turizm potansiyelini yeterince kullanamamaktadır."*

Turizm alt yapısının geliştirilmesi için daha fazla çaba gösterilmesi zorunludur. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin hepsinin temel sorunu sahip oldukları mevcut kaynaklarıyla kalkınma hamlelerini gerçekleştirememektir. Ayrıca bölgelerarası dengesizlikler sorunu gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bazı gelişmiş ülkelerde hatta ülkemizin sınırları içinde dahi yoğun olarak görülmektedir. Bu sorunu diğer birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de turizm sayesinde gidermek mümkündür. Çünkü turizm sektörünün gelişmesi ile kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Turizm sektörü, kaynakların etkin bir şekilde kullanılarak bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel bir kalkınmanın sağlanması konusunda önemli bir yere sahiptir(Çeken,2008: 3)

Türkiye'nin konuya ilişkin Eylem planında 2007-2013 yılları arasında planlama adına yapılacaklar şu şekilde sıralanmıştır:

Destinasyon bazlı planlamada, Turizm Merkezi (TM), Turizm Kenti (TK), Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde (KTKGB) altyapıdaki eksikliklerinin giderilmesine ve turizm türlerinin bir arada geliştirilmesine olanak sağlayan planlar yapılması öngörülmektedir. Bununla birlikte turizm sektöründe planlama, yatırım geliştirme ve yönlendirme yapan firmalarının belgelendirmesine olanak sağlayan yasal düzenlemeler (Turizmi Teşvik Kanunu ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununda değişiklik) yapılması planlanmaktadır.

Stratejik planlama açısından; Turizm gelişimi için hazırlanan yapısal planlarda, yazılı rapor ve temel gelişme aksları tespit edilecektir. Bu kapsamda planlar;

1. Mevcut durumun analizi ve başlangıç senaryosunun belirlenmesi,
2. Sentez çalışması ve eşik analizi ile gelişime elverişli alanların tespit edilmesi,
3. Planlama alanının potansiyelinin belirlenmesi,
4. Mevcut potansiyel doğrultusunda planlama amaç ve hedeflerinin ortaya konulması,
5. Bu amaç ve hedeflere uygun stratejilerin belirlenmesi, plan senaryosunun kesinleştirilmesi ve bu senaryo doğrultusunda planlama alanındaki öncelikli çekim odaklarının ve eylem alanlarının tespit edilmesi ve ana plan şemasının hazırlanması,
6. Plan ana şemasının yanı sıra, örgütlenme, etaplama, finansman vb. hususların yer aldığı plan raporunun hazırlanması,
7. Hazırlanan plan ana şeması ve raporunun, plan onayı öncesinde sivil toplum kuruluşlarına ve plandan etkilenen taraflara duyurulması ve geri beslemelerin alınması aşamalarından geçilmesi öngörülmüştür(© EurActiv 2007-2013).

Doğu ve güney doğu Anadolu bölgelerinin turizm bakımından gelişebilmesi ve kalkınabilmesi için her iki bölgenin bütünü için aşağıdaki faktörlerin yeni bir yaklaşımla dikkate alınması gerekmektedir:

- Bölgenin kültürel değerlerinin (arkeolojik eserler, anıtlar, folklor ve festivaller) analizi yapılmalı,
- Bölgenin iklim durumu, doğal örtüler ve turizme elverişli arazi durumu ön analizi yapılmalı,
- Bölgede bulunan mevcut tesislerin (otel, motel, pansiyon) durumu ve yenilerini ilave edebilme durumu,
- Bölgede bulunan, turizmle doğrudan ve dolaylı olarak özel mallar ve hizmetler üreten ve pazarlayan kuruluşlar,
- Bölgede kamu yatırımlarının durumu,
- Bölgeye yönelik uluslararası turizm talebinin analizi,

- Bölgede bulunan yerel halkın turizmi algılama düzeyi,
- Bölgede bulunan tesislerden yörede oturanlara iş imkânı sağlama durumu,
- Turizm sektörünün bölgedeki diğer sektörlerle olan ilişkisi,
- Bölgedeki sivil toplum örgütlerinin varlığı, (Çeken,2008: 7)

Yukarıda bahsedilen faktörleri bir turizm bölgesinde gerçekçi bir şekilde analiz ettikten sonra turizmin bölgesel kalkınmaya etkinliği de artmış olacaktır. Ancak bölgenin turizm potansiyelinin bir bölgesel proje çerçevesinde, diğer potansiyel varlıklarla birlikte değerlendirildiğinde bu etkinlik daha da artmış olacaktır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hemen hemen bütün illerin kültür envanteri çıkarılmış durumdadır. Ancak turizm potansiyeline ilişkin mevcut analizlerin dışında uzman bir ekibin yeni bir göz ve algı ile ayrıntılı çalışması gerekmektedir. Bunun yanı sıra bölge halkının da turizm algısını güçlendirecek bir dizi çalışmanın yapılması zorunludur.

Turizm endüstrisinin ana hammaddesini, tabiatın ve iklimin yarattığı tarih, folklor, uygarlık ve kültürün işlediği bir değerler bütünü teşkil etmektedir. Türkiye coğrafi yapısından dolayı birçok kültüre ev sahipliği yapmış, birçok medeniyetlerin buluşmasına tanıklık etmiş, geçmiş zengin olan bir ülkedir. Bu özelliğinden dolayı sanayileşmenin olmadığı bölgelerde turizm endüstrisine rastlamak mümkündür. Türkiye'deki bu zenginlikler sadece turizm sayesinde işlenebilmekte ve milli geliri arttıracak bir ekonomik değer haline gelebilmektedir. Ekonomik yönden az gelişmiş bölgelerimiz, otel işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, tatil köyleri, moteller, seyahat işletmeleri ve sektörü doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren (hediyelik eşya satan yerler, dericiler, kuyumcular, manav, süpermarketler vb.) diğer işletmeleri aracılığı ile turizmden elde ettikleri gelirlerle ekonomik gelişmelerini destekleyebilmektedirler(Çeken,2003:148). Kısacası turizm, doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde ki sorunların çözümünde ve bu bölgelerin kalkınmasında kullanılması gereken en önemli alanlardan biridir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri; orta doğu coğrafyasıyla fiziki, ekonomik ve siyasal ilişkiler açısından kritik öneme sahip bölgelerimizdir. Bu coğrafyada iç barışını sağlamış, komşularıyla askeri, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak iyi ilişkiler geliştirmiş, her açıdan büyüyen güçlü bir Türkiye hedefi bu ülkede yaşayan her bir bireyin hedefi olmalıdır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan sorunları çözümü elbette siyasal politikalar, ekonomik politikalar ve sosyal ve kültürel politikaların paralel yürütülmesi ile mümkün olabilir. Bölgelerin sorunları ve çözüm önerileri ile ilgili farklı dönemlerde yapılan birçok akademik araştırma ve hazırlanan onlarca rapora rağmen

son yıllara kadar çözüm konusunda çok ciddi adımlar atılmamış olması düşündürücüdür. Ancak son yıllarda çözüm odaklı projelerin geliştirildiği ve uygulandığı gözlemlenmektedir. Bölgede en başta terör sorunu olmak üzere, işsizlik, göç gibi başlıca sorunların çözümünde sürdürülebilir, kararlı ve yapıcı politikaların üretilmesi zorunludur. Bölgenin huzur ve barış ortamına kavuşması için tüm Türkiye’de umutları artıran milli birlik ve kardeşlik projesinin tüm bilimsel ve ekonomik çevrelerce desteklenmesi gerekmektedir. Bölgenin terör sorunundan kurtulması demek; ülke olarak sahip olduğumuz potansiyel gücün açığa çıkması demektir. Bölgenin terör sorunundan kurtulması demek; Sahip olduğumuz ve farklılıklarımızdan kaynaklanan tüm zenginliklerimizi ve enerjimizi, birlikte yaşamamızın ortak koşullarını daha da iyileştirmek ve hep birlikte ülkemizi muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkarmak için kullanabilmek demektir. Tabii ki terör beslendiği bataklıkların kurumasını istemeyecek ve bu yönde faaliyetlerini sürdürmek isteyecektir. Bunu terörün yarattığı bu huzursuz ortamdan beslenmek isteyenlerde destekleyecektir. Ancak bütün bunlar kararlılığımızı engellememelidir.

Az gelişmişlik veya bölgesel kalkınma Türkiye’nin de yıllardır en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Bu sorunun giderilmesi planlı dönemin başlangıcından beri sürekli olarak gündeme gelmiş ve bu konuda değişik uygulamalar söz konusu olmuştur. Ülkemizde; gelir dağılımındaki adaletsizlik, göç sorunu, işsizlik, alt yapı ve bölgelerarası dengesizlik gibi sorunların giderilmesinde yeni stratejilere ve politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu stratejilere ulaşmanın en önemli araçlarından bir tanesi de turizm sektörü sayesinde mümkün olabilmektedir. Çünkü turizm sektörü bölgedeki turistik arz verilerine bağlı olarak katma değeri en yüksek olan sektörlerden birisidir. Yukarıda bahsedilen bir takım sorunların aşılması turizm ile mümkündür. (Çeken 2008: 11)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde turizmin geliştirilmesi için önerilerimiz aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- Turizmi, bölgenin kalkınmasında önemli itici bir güç olarak kabul ederek, sosyal, kültürel, eğitim, ekonomik ve istihdam boyutlarıyla değerlendirmesi.
- Kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşları arasında turizmin geliştirilmesi doğrultusunda koordinasyonun sağlanması.
- Turizm alt yapısının geliştirilmesi Doğu ve Güneydoğu bölgelerine özel Planlama, Yatırım, teşvikler, Bürokratik Engellerin Kaldırılması konusunda yasal alt yapının geliştirilmesi.
- Bölgenin turizm envanterinin ivedilikle güncellenmesi ve yeni destinasyonların, turizm koridorlarının belirlenmesi.
- Bölge genelinde turizm havzalarının oluşturulması ve yönetim planlarının hazırlanması.

- Bölgede yeni Kültür, turizm koruma ve gelişim bölgelerinin, turizm merkezlerinin tespiti ve ilanı için gereken çalışmaların yapılması.
- Kültürel Miras ve Turizm Kalkınma Birliklerinin yeniden kurulması.
- Alt yapı hizmet birliklerinin ivedilikle kurulması.
- Ulaşım problemlerinin hızla çözümlenmesi, havaalanı-kent ulaşım bağlantısının hızlı, güvenli ve rahat bir biçimde sağlanmasına yönelik toplu taşıma sistemleri oluşturulması
- Turizm eğitimlerine ağırlık verilmesi ve turizm algısının güçlendirilmesi.
- İllerde Kentsel altyapı açısından, kentsel mekân kalitesinin artırılması, Yönlendirmeyi ve bilgilendirmeyi kolaylaştırıcı bilgilendirme ile yön levhalarının iyileştirilmesi
- İllerde estetik kent süliyetlerini önceleyen imar planlarının hazırlanması.
- Tarihi dokunun korunması ve kentsel sit alanlarında koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması.
- Çarpık kentleşme sorunu karşısında üretilen kentsel dönüşüm projelerinde turizm alt yapısı öncelenmesi.
- Yeni imara açılan kentsel alanlarda meydan ve bulvar düzenlemelerine yer verilmesi.
- Kent peyzajı ve kentsel alt yapı çalışmaları planlanırken turistik ihtiyaçların gözetilmesi.
- Kent rehberleri ve turizm haritalarının ivedilikle kapsamlı ve estetiği önceleyerek hazırlanması.
- Kent müzelerinin sayısı artırılması.
- Bölgede varlık sürdürmüş her bir medeniyete ait zengin bir birikim olmasından hareketle her medeniyet için ayrı ayrı müzelerin kurulması.(Hitit medeniyeti müzesi, Urartu medeniyeti müzesi, Selçuklu medeniyeti müzesi vb.)
- Bölgedeki mevcut müzelerin iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve tanıtılması için projeler hazırlanması.
- Ören yerlerinin ve açık hava müzelerin ulaşım ve tarihi peyzaj çalışmalarının yapılması
- Bölgede yüzey araştırmaları için akademisyenlere özel teşviklerin verilmesi.
- Höyük ve Tümülüs zengini bölgede yeni arkeolojik kazıların yapılması için üniversitelerin teşvik edilmesi.

- Bölgenin tarih, edebiyat, sanat, kültür, yöresel ağız, folklor, sosyal doku, coğrafya, doğal-fiziki yapı gibi çok farklı yönleri ile bölgeyi anlatan inceleme, araştırma, edebi eser, envanter vb. nitelikteki eserlerin bir araya getirilerek yeni yayınların yapılması ve her kent için bir külliyat oluşturulması.
- Yeni turizm yatırımcıları için bürokratik engellerin azaltılması ve teşviklerin artırılması.
- Turizm ürünlerinin kalitesi artırılması ve yeni turizm ürünleri üretilmesi.
- Bölgede kültür ve turizm yatırımlarında uzman bir ekibin kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine, yatırımcılara ve halka programlı ve sistemli bir şekilde finansal ve beşeri kaynakların temini ve kullanılması konusunda eğitimlerin verilmesinin sağlanması. Ulusal ve uluslararası hibe programlarının ve teşviklerin anlatılması.
- Bölgede tarım ürünleri(fıstık, kayısı, incir, üzüm vb)nin ve yöresel yemeklerin turistik arzını yapabilecek projelerin geliştirilmesi.
- Bölgede tabiat varlıklarından kaynaklı turizm potansiyelinin geliştirilmesi için yayla turizmi, eko turizm, doğa sporları turizmi, agro turizm gibi turizm türlerinin alt yapısını geliştirmeye ve bunların yaygınlaştırmaya yönelik projelerin hazırlanması.
- Bölgede mevcut Milli parkların geliştirilmesi ve milli park potansiyeli arz eden alanların koruma statülerinin ivedilikle belirlenerek korunmalarının sağlanması.
- Jeopark potansiyeli arz eden alanların gerekli envanter ve haritalandırma çalışmalarını yapılması ve turizme kazandırılması.
- Bölgenin inanç turizmi envanterinin ve haritasının hazırlanması.
- Turizm yatırımında çok önemli olan, yatırım projelerini uygulanabilir ve sürdürülebilir kılabilecek teşviklerin ve yatırımların artırılması adına çalışmaların yapılması.
- Bölgede yapılan kültür envanterleri bir araya toplanması, bölgede kültür envanteri olmayan illerin tespit edilerek o illerde de kültür envanterleri ivedilikle yapılmasının sağlanması.
- Elde edilen veriler ışığında kültür varlıklarının restorasyonları ve işlevleri ile ilgili bir yol haritası belirlenip ivedilikle hayata geçirilmesi.
- Bölgenin tarihi, kültürel, arkeolojik, mimari, doğal varlıklarını değerlendirme ve bu yolla arz çeşitliliği sağlama amaçlı farklı turizm türlerini geliştirmek üzere çalışmaların yapılması
- Yerel kültürlerin ve geleneksel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması; yerel halkın turizm gelişmelerinden yararlanmasının sağlanması

- Geleneksel el sanatları uygulama ve sergilerinin yapılmasının sağlanması(hat, tezhip, ebru, vs.)
- Tarihin ilk açık hava heykel atölyelerinden biri olan Gaziantep “Yesemek”te ve Şanlıurfa “Göbeklitepe”de heykel ve resim sanatçılarının toplu olarak eser üretmelerinin sağlanması.
- Bölgede 1000 yıllık kardeşlik 1000 sanatçı ve 1000 eser projesinin başlatılması.
- Burada üretilen sanat eserlerinin bölge coğrafyasında ki tüm tarihi köprüler “Cendere köprüsü, Malabadi köprüsü gibi” üzerinde açık hava sergileri şeklinde sergilenmesi. (Bu sergiler için bölgenin tüm tarihi mekânları sergi alanı olarak düşünülebilir.)
- Ayrıca buralarda üretilen eserlerin iyi bir planlama ile tüm Türkiye de sergilenmesi.
- Çocuklara yönelik, sanat atölyelerinin oluşturulması ve onların eserlerinin sergilenmesi.
- Kültür, sanat, arkeoloji ve alanlarında çalıştaylar, konferanslar ve panellerin düzenlenmesi.
- Bu çalışmaların bir katalogda toplanması.
- Bin yıllık kardeşlik çerçevesinde kültür ve sanat alanında bilgi üretecek, derleyecek, yayınlayacak ve yaygınlaştıracak turizm planlamalarında etkin rol alacak bir enstitünün bölge üniversitelerinin desteği ile kurulması.
- Ulusal ve uluslar arası tanıtım politikalarının belirlenmesi, Bölgenin tüm değerleri ile tanıtılması için bir tasarım, imaj ve lansman merkezi ve illerde tasarım ofisleri kurularak tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi.
- Turizm algısını yükseltecek ve bölgenin tanıtımını yapabilecek kamu spotlarının, tanıtım filmlerinin ve belgesellerin çekilmesi ve yayınlanması.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine özel bir turizm portalinin hazırlanarak yayınlanması.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerin geçim kaynakları birçok kaynaktan tarım ve hayvancılık olarak belirtilmektedir. Terörden sonra bölgelerin geçim kaynakları arasında tarım ve hayvancılığın yanında turizmde anılması bölgelerin geleceği için büyük önem arz etmektedir. Bu süreçte kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve bölge halkının üzerine ciddi sorumluluklar düşmektedir. Çünkü turizm tek başına kamu kurumları eliyle geliştirilemez. Bütün bunların yapılabilmesi için herkes sorumlu davranmalı ve üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir.

KAYNAKÇA

- BRADEN, P. V. and LOUSE, W. (1980). "Bringing Travel, Tourism and Culturel Resource Activities in Harmony With Regional Economic Development" Tourism Marketing and Management Issues, George Washington University, WASHINGTON.
- ÇEKEN, H., (2003). Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi, Değişim Yayıncılık, SAKARYA.
- ÇEKEN, H., (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X ,S II, 2008).
- ÇETİNER, E., (1998). "Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı" 1. Turizm Şurası, Turizm Bakanlığı, ANKARA.
- GİRİTLİOĞLU, İ. ve AVCIKURT, C. (2010). Şehirlerin Bir Turistik Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler ve Türkiye'deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, Haziran.
- GÖĞEBAKAN, Y., (2010). "Kültür Varlıklarının Turizme ve Kalkınmaya Etkileri" III. Uluslar arası Kervansaray Buluşması "Melita'dan Battalgazi'ye Tarih-Arkeoloji- Sanat Günleri", 17 Eylül, Battalgazi/MALATYA.
- İÇÖZ, O., KOZAK, M., (1998). Turizm Ekonomisi, Turhan Kitapevi.
- ÖZGÜÇ, N., (2003). Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler, (4. Baskı), İstanbul: Çantak Kitabevi,

İNTERNET KAYNAKLARI

- Türkiye Turizm Stratejisi (2023), Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara, (2007).
http://izka.org.tr/files/planlama/1_Ust_Olcekli_Plan_Programlar/Turkiye_Turizm_Strateji.pdf
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şûrası, 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyon Raporu, 2009, Ankara.(www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap7.pdf)
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, 2000, Ankara. (www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8087/durum2.pdf)
- © EurActiv 2007-2013.,<http://www.euractiv.com.tr/turizm/link-dossier/turizmde-altyapi-planlama-ve-yatirim-sorunlari-cozum-onerileri-ve-avrupa-ulkelerinde-durum-000066>
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Turizm>